

Катерина Пономарьова,
кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
лабораторії початкової освіти
Інституту педагогіки НАПН України

**Державна підсумкова атестація: українська мова, 4 клас.
*Методичні рекомендації щодо укладання контрольних
робіт***

Анотація

У статті розкрито алгоритм укладання підсумкових контрольних робіт для державної підсумкової атестації учнів 4 класу з української мови. Подано зразки різних типів завдань. Обґрунтовано підходи до оцінювання контрольних робіт. Запропоновано орієнтовні зразки підсумкових контрольних робіт.

Державна підсумкова атестація, підсумкова контрольна робота, алгоритм укладання, оцінювання.

Аннотация

В статье раскрыт алгоритм составления итоговых контрольных работ для государственной итоговой аттестации учащихся 4 класса по украинскому языку. Представлены образцы разных типов заданий. Обоснованы подходы к оцениванию. Предложены ориентировочные итоговые контрольные работы.

Государственная итоговая аттестация, итоговая контрольная работа, алгоритм составления, оценивание.

Annotation

The article disclosed algorithm compiling the final examinations for the state final examination grade 4 students in the Ukrainian language. Samples of different types of jobs. Based approach to evaluation. Proposed tentative final test.

State final examination, final control work, the algorithm of compilation, evaluation.

Відповідно до листа МОН України від 11.06.14 року № 1/9-303 «Про навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів та структуру 2014/2015 навчального року» у 2014/2015 навчальному році передбачається проведення державної підсумкової атестації для учнів початкової школи у вигляді підсумкових контрольних робіт з трьох предметів: читання, української мови та математики.

Пропонуємо методичні рекомендації щодо укладання підсумкової контрольної роботи для державної підсумкової атестації з української мови.

Вимоги до укладання підсумкової контрольної роботи

Укладання підсумкової контрольної роботи для державної підсумкової атестації з української мови здійснюється за таким алгоритмом:

- 1) визначення мети перевірки;
- 2) відбір змісту навчального матеріалу, який підлягає перевірці;
- 3) вибір способів і форми перевірки;
- 4) визначення кількості завдань для перевіркової роботи;
- 5) обґрунтування підходів до оцінювання атестаційної роботи.

Метою підсумкової контрольної роботи для державної атестації учнів з української мови є визначення рівня навчальних досягнень випускників початкової школи відповідно до вимог навчальної програми для 1-4 класів.

При **визначенні змісту навчального матеріалу**, який підлягає перевірці, необхідно орієнтуватися на вимоги навчальної програми. З огляду на те, що навчання молодших школярів української мови здійснюється на засадах компетентнісного підходу, який передбачає розвиток в учнів умінь успішно користуватися мовою з метою розв'язання комунікативних завдань, випускники початкової школи повинні вміти сприймати і розуміти інформацію, спілкуватися, зрозуміло і грамотно висловлюватися в усній і письмовій формах. Тому підсумковій перевірці з української мови мають підлягати, насамперед, *мовленнєві уміння* учнів – будувати зв'язний текст, використовувати засоби виразності мови, висловлювати власну думку.

Перевірка *мовних знань* з усіх розділів початкового курсу української мови, а саме: «Текст», «Речення», «Слово. Значення слова», «Будова слова», «Іменник», «Прикметник», «Числівник», «Займенник», «Дієслово», «Прислівник», «Звуки і букви. Склад. Наголос», повинна здійснюватися з урахуванням вимог Державного стандарту початкової загальної освіти, якими передбачено, що вивчення мовної теорії і формування знань про мову

підпорядковуюються завданням розвитку мовлення. Тому має перевірятися здатність випускників початкової школи застосовувати теоретичні знання з мови в мовленнєвій практиці.

Контроль навчальних досягнень учнів можна здійснювати з використанням різних **способів і форм перевірки**, але обов'язковою вимогою при цьому є наявність у підсумковій контрольній роботі завдань на перевірку мовних знань, правописних умінь і здатності будувати зв'язне письмове висловлювання. Тобто така робота обов'язково має бути *комбінованою*.

Перевірку *мовних знань* доцільно здійснювати за допомогою завдань тестового характеру, а саме:

а) закритого типу, які передбачають вибір правильної відповіді із трьох запропонованих варіантів, наприклад: Вибери рядок, у якому подано синоніми до слова *сміятися*.

А реготати, хихикати

Б плакати, сумувати

В сміх, смішний;

б) відкритих завдань, виконання яких передбачає коротку письмову відповідь, наприклад: Добери й запиши прислівники, якими можна замінити подані вирази.

Як кіт наплакав – _____

На весь голос – _____

По гарячих слідах – _____.

Перевірку *правописних умінь* рекомендуємо здійснювати шляхом написання диктанту або списування тексту з пропущеними орфограмами.

Для перевірки *мовленнєвих умінь* доцільно використовувати творче завдання, яке передбачає побудову зв'язного висловлювання, наприклад: Чи є у тебе домашня тваринка? А може ти про неї мрієш? Напиши про це текст (5-7 речень).

Закриті тестові завдання є важливими з тієї точки зору, що дозволяють перевірити здатність учнів самостійно зрозуміти запитання, визначити відмінність між варіантами відповіді, вибрати ту відповідь, яка, на їхній погляд, є правильною. У такий спосіб перевіряються не тільки мовні знання і вміння, а й сформованість у дітей психологічної готовності до ситуації вибору, яка постійно зустрічається в повсякденному житті.

Відкриті завдання цінні тим, що дають можливість більш об'єктивно оцінити результати навчальних досягнень учнів, оскільки під час їх виконання школярі не мають підказки у вигляді готових варіантів відповіді і, таким чином, унеможлиблюється вгадування правильної відповіді.

За допомогою творчого завдання перевіряється здатність учнів використовувати набуті знання й уміння у процесі побудови зв'язного висловлювання.

Використання в комбінованій контрольній роботі різноманітних способів перевірки та завдань різних рівнів складності забезпечить виявлення комунікативної компетентності школярів, тобто здатності застосовувати набуті мовні знання й мовленнєві та правописні уміння не лише в стандартних, а й у нестандартних ситуаціях.

Різновиди завдань для підсумкової контрольної роботи

Пропонуємо зразки різних за способом виконання завдань, які можна використовувати під час укладання підсумкової контрольної роботи, зокрема:

– на **розпізнавання певного мовного явища** серед групи слів, словосполучень чи речень, наприклад: Визнач, у якому рядку подано антоніми до слова *веселий*.

А радісний, жартівливий

Б сумний, зажурений

В веселитись, весельчак;

– на **застосування мовних знань**, наприклад: Підкресли в тексті назви дерев. Запиши їх в алфавітному порядку.

Дерева прокинулися від зимового сну. Розпустила сережки береза. Понадували бруньки дуб і граб. Заплакали живицею сосна і ялина. Викинув зелені китиці клен. А на узліссі зацвіла дика груша.;

– на **знаходження помилки** в слові, словосполученні чи реченні, наприклад: Визнач, у якому рядку дієслово записане з помилкою. Підкресли цю помилку.

А поживемо, побачемо, дізнаємось

Б копаєш, садиш, доглядаєш

В читаєте, пишете, розумієте;

– на **вибір неправильної відповіді**, наприклад: Визнач, у якому словосполученні прикметник *нова* вжито недоречно.

А нова школа

Б нова подружка

В нова булка;

– на **встановлення відповідності**, наприклад: Покажи стрілочкою звукову модель кожного слова.

джміль • • [= • – – • – •]

яблуко • • [– – • – •]

щука • • [– = • =]

– на **встановлення послідовності**, наприклад: Пронумеруй речення в такому порядку, щоб вийшов текст.

- Земля щедро дарує їх людям.
- Росте на ній жито, пшениця, городина.
- Кожна рослина приносить плоди.
- Цвітуть квіти, буяють садки.
- Наша земля не тільки красива, а й щедра.

– на **встановлення зв'язків між членами речення**, наприклад: Прочитай речення. Встанови зв'язки між членами речення за допомогою питань.

Увечері на листатому клені затьохкав соловейко.

(Хто?) _____ ↔ (що зробив?) _____
 _____ (коли?) _____
 _____ (де?) _____
 _____ (якому?) _____;

– на **відновлення деформованих речень**, наприклад: Склади і запиши спонукальне речення з поданих слів.

Петрик, рибки, акваріум, в, погодувати.;

– на **використання розділових знаків**, наприклад: Постав у реченні пропущені розділові знаки.

У шкільному садку дозрівали яблука груші і сливи а на подвір'ї червоніла калина.

– на **побудову письмового висловлювання на задану тему**, наприклад: Ким ти мрієш стати, коли виростеш? Напиши про це текст.

Визначення загальної кількості завдань для перевірної роботи

При визначенні загальної кількості завдань для перевірної роботи необхідно враховувати такі аспекти:

- 1) охопити перевіркою якомога більший обсяг програмового матеріалу;
- 2) контрольна робота повинна містити завдання різних рівнів складності;
- 3) кількість завдань має бути оптимальною для виконання впродовж одного уроку.

Аналіз різних можливих комбінацій засвідчив, що найоптимальнішими є такі варіанти (табл. 1):

Таблиця 1

№ п/п	Види завдань	Кількість завдань у контрольній роботі		
		1 варіант	2 варіант	3 варіант
1.	Диктант або текст для списування	1	-	-
2.	Завдання закритого типу з вибором однієї правильної відповіді	3	3	3
3.	Завдання відкритого типу	2	3	2
4.	Завдання на встановлення послідовності або відповідності	-	-	1
5.	Творче завдання	1	1	1

Разом	7	7	7
--------------	----------	----------	----------

Оцінювання підсумкової контрольної роботи

Під час оцінювання підсумкової контрольної роботи слід брати до уваги рівень складності кожного завдання. Зокрема:

- *тестове* завдання закритого типу оцінюється **1 балом**;
- *відкрите* завдання і завдання на *встановлення послідовності чи відповідності* – по **2 бали за кожне** (якщо таке завдання виконано частково, учень одержує **1 бал**);
- *диктант, списаний текст і творче завдання* – по **12 балів за кожне** (при оцінюванні зв'язного висловлювання від балів за зміст віднімається по **1 балу** за кожну помилку на ті правила, вивчення яких передбачено навчальною програмою для 1-4 класів).

Одержані за кожне завдання бали підсумовуються, і загальна їх кількість переводиться в оцінку за поданими нижче таблицями.

Таблиця для оцінювання контрольної роботи, скомбінованої за варіантом 1 (див. табл. 1)

Тестовий бал	1-2	3-5	6-8	9-11	12-14	15	16-18	19-21	22-24	25-27	28-30	31
Шкільна оцінка	«1»	«2»	«3»	«4»	«5»	«6»	«7»	«8»	«9»	«10»	«11»	«12»

Таблиця для оцінювання контрольних робіт, скомбінованих за варіантами 2 і 3 (див. табл. 1)

Тестовий бал	1	2-3	4-5	6-7	8-9	10	11-12	13-14	15-16	17-18	19-20	21
Шкільна оцінка	«1»	«2»	«3»	«4»	«5»	«6»	«7»	«8»	«9»	«10»	«11»	«12»

Орієнтовні зразки підсумкових контрольних робіт

Контрольна робота, скомбінована за варіантом 1

1. Спиши текст, вставляючи пропущені букви і розкриваючи дужки.

За с..лом ро(з,с)кинулося дивне поле. На н..ому росте багато в..ликих яскравих голівок. То соняшники.

Особливо гарні вони на світанку. У цей час на їхніх пелюстках з'являють(с,ц)я чисті, прозорі краплинки роси. Прихил(е,и)ш до себе один соняшник, і він уміє тебе прохолодними краплями.

А зна(ї,є)ш, що соняшники завжди пов..ртають голівки до сонця? Дивлять(ц,с)я, тягнуть(ц,с)я до н..ого. Ніби усміхають(с,ц)я сонячн(е,о)ю усмішкою.

За О. Копиленком

2. Визнач тип списаного тексту.

А Розповідь.

Б Опис.

В Міркування.

3. Вибери синонім до слова *соняшник*.

А Сонце.

Б Сонячний.

В Сонях.

4. Вибери рядок, у якому найточніше визначено тему списаного тексту.

А У тексті розповідається про дивне поле за селом.

Б У тексті розповідається про соняшники.

В У тексті розповідається про те, які гарні соняшники на світанку.

5. Підкресли головні члени речення.

За селом розкинулося дивне поле.

6. Склади план списаного тексту.

7. Напиши, про що ти дізнався (дізналася) зі списаного тексту (5-7 речень).

Контрольна робота, скомбінована за варіантом 2

1. Вибери вислів, який можна замінити словом *дрімати*.

А крутити носом

Б задирати носа

В клювати носом

2. Визнач, у якому рядку всі іменники в орудному відмінку будуть мати закінчення –ом.

А молоток, цвях, плащ

Б листок, кущ, корінь

В сад, ліс, город

3. Визнач, у якому рядку дієслово записане з помилкою. Підкресли цю помилку.

А можемо, бачимо, знаємо

Б малюєш, сидиш, виглядаєш

В вивчаїте, просите, передаєте

4. Розбери слова за будовою.

с а д к и, п і д з е м н и й

5. Запиши прізвища в алфавітному порядку.

Петренко, Бондарчук, Дідух, Білоус, Кондратюк, Білоконь, Яворівський, Андрусенко, Москаленко.

6. Постав у реченнях пропущені розділові знаки.

У лісі діти назбирали багато маслюків боровиків лисичок. Бачили також красивих мухоморів але їх не брали.

7. За даним початком склади і запиши текст (5-7 речень).

Завтра настануть вихідні дні. Я мрію провести їх так.

Контрольна робота, скомбінована за варіантом 3

1. Пронумеруй абзаци так, щоб утворився текст.

□ Побудував Миколка для цуцика гарну будку. Тричі на день виносила мама собачці суп і котлетку. А Вітя поклав біля свого ліжка ряднинку. На ній цуцик спав. Коли вночі йому хотілось у собачих справах надвір, він торкав лапкою ковдру. Вітя прокидався і випускав малого. Їв цуцик шкуринку, розмочену в гарячій воді.

□ Кому ж буде цуценя? Довго думали хлопчики і вирішили: нехай три дні живе у Віті, потім три дні у Миколки, потім знову три дні у Віті... Через

місяць хлопчики винесуть песика в поле і підуть у різні боки. За ким побіжить – той і господар.

- Одного разу Миколка й Вітя підібрали в канаві нещасного цуцика.
- Через місяць друзі винесли цуценя в поле. Пустили його й розбіглися в різні боки. Цуцик побіг за Вітею.

За В. Сухомлинським

2. Визнач, з якою метою написаний цей текст.

А Розповісти про те, як друзі поділили цуцика.

Б Розповісти, як хлопчики турбувалися про цуценя.

В Розповісти про те, що тварин потрібно не тільки годувати, але й приділяти їм увагу.

3. Вибери рядок, у якому є слово з помилкою. Підкресли цю помилку.

А скотив, спитав, сфотографував, знайшов

Б сказав, створив, зкуштував, зробив

В стискав, зривав, скинув, зрубав

4. Визнач, у якому рядку всі іменники в орудному відмінку написані правильно.

А Миколкою, Вітею, ковдрою

Б Миколкою, Вітьою, ковдрою

В Миколкою, Вітьою, ковдрею

5. Спиши словосполучення, поставивши займенники, що в дужках, у правильній формі.

Прийшов до (він), побачила у (я), запитав про (ви), подякувати (вона).

6. Встанови зв'язки між членами речення за допомогою питань.

Побудував Миколка для цуцика гарну будку.

(Хто?) _____ (що зробив?) _____

_____ (для кого?) _____

_____ (що?) _____

_____ (яку?) _____

7. Яка пора року тобі найбільше подобається? Чому? Напиши про це текст (5-7 речень).

Література

1. Михайлычев, Е. А. Дидактическая тестология / Е. А. Михайлычев. – М.: Народное образование, 2001.

2. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. – с. 10-70.

3. Пономарьова, К. І. Збірник завдань для державної підсумкової атестації з української мови для загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою: 4-й кл. / К. І. Пономарьова, Л. А. Гайова. – К.: Центр навч.-метод. л-ри, 2014. – 96 с.